

RESUM

Les transformacions estructurals i funcionals observades en les universitats i les institucions d'educació superior (IES) en les últimes dècades han accelerat els canvis en la funció que tenen en la societat. Les missions tradicionals de docència i recerca es veuen ara com a part d'un complex nexa d'activitats, mentre que, alhora, s'espera que la universitat es comprometa encara més amb el seu entorn. Els simultanis problemes socials i econòmics han alimentat, potser sense sentit crític, l'expectativa que aquestes institucions actuen com a centres estratègics de coneixement per al desenvolupament dels sistemes locals d'innovació. Aquest discurs se centra quasi exclusivament en com les universitats poden gestionar un cada vegada més ampli espectre de capacitats i complir aquestes expectatives; però, no obstant això, la hipòtesi subjacent és que les IES generen externalitats positives independentment de les seues característiques internes i de les circumstàncies regionals. La crítica a aquesta postura es reflecteix en el creixent descontentament relatiu al paper efectiu de la universitat per a generar beneficis econòmics i socials específics, crítica que, a més, alimenta el debat al voltant de la seua modernització. L'actual model de talla única sosté que totes i cadascuna són centres d'excel·lència en docència, recerca i tercera missió (és a dir, interacció amb l'entorn socioeconòmic), però es percep fora de sintonia amb les necessitats de la societat actual i en urgent necessitat de reforma.

Aquestes observacions qüestionen el paper que exerceix la universitat en la societat moderna i donen lloc a una pregunta fonamental: és realista o, fins i tot desitjable, esperar que les universitats complisquen les seues tres missions simultàniament i isomorfament i contribuïsquen al desenvolupament socioeconòmic regional de manera homogènia? Aquesta tesi argumenta que les deficiències d'aquest model són tres: passa per alt la naturalesa de la universitat com a institució i les nombroses tensions que sorgeixen en el procés de relació amb l'entorn, i també les dinàmiques que influeixen en la demanda d'habilitats i competències a escala regional.

El treball s'estructura en tres blocs que utilitzen arguments tant teòrics com metodològics. El primer es basa en la teoria d'economia de l'educació, i argumenta les limitacions del tractament de les universitats com a institucions homogènies amb la

mateixa capacitat per a contribuir al compromís social. També avalua críticament la noció que les missions universitàries són indistingibles les unes de les altres. Totes dues percepcions donen lloc a caracteritzacions errònies del rol i la contribució de les IES. Ací es defensa que les missions són constructes que representen les estratègies universitàries lligades per complexes relacions de compatibilitat, i s'hi posa de manifest la persistent bretxa entre la seua naturalesa i les seues relacions. Des del punt de vista metodològic, el tractament de les missions i les activitats mitjançant un model d'equacions estructurals permet analitzar les relacions entre les missions i validar els indicadors proposats per a mesurar-les.

El segon bloc cobreix les teories dels sistemes d'innovació i geografia econòmica que conceptualitzen les IES com el motor per al desenvolupament regional i guia del creixement. S'argumenta que la universitat influeix la regió circumdant i, al mateix temps, que les característiques regionals modelen el rendiment universitari. Aquesta secció evidencia les diferències que hi ha entre els perfils universitaris a Espanya a partir de les seues estratègies i rendiment, i també l'abast de les seues capacitats per a contribuir a les regions. La metodologia que hem triat es basa en l'anàlisi de clúster, que mostra les diferències que emergeixen dins del sistema d'educació superior, i, en segon lloc, en una anàlisi de regressió multivariant per a comprovar l'abast de la contribució del sistema educatiu superior a l'entorn socioeconòmic.

El tercer bloc analitza els determinants de la dotació de capital humà regional usant un indicador de l'orientació universitària a partir de les missions de la universitat. Basant-se en la literatura de geografia econòmica i economia laboral, es calcula una mesura directa de les dinàmiques del mercat de treball per a captar les especificitats del context. Es tracta la informació longitudinal per mitjà del mètode dels moments generalitzats per a donar forma a un índex d'intensitat regional d'habilitats i competències com a mesura de les forces de l'oferta i la demanda intervingudes per la realitat de l'educació i els mercats de treball regional.